

IVER HUITFELD

Helt eller ej?

af museumsinspektør Berit Christensen

Iver Huitfeldt og Dannebroke

Iver Huitfeldt blev født d. 5. december 1665 i Norge. Allerede som 16-årig begyndte hans uddannelse i flåden, som førte ham rundt i en række af Europas lande. Iver deltog i løbet af sin ungdom i en række krigshandlinger - således i erobringen af Helgoland i 1684, angrebet på Algier i 1687 i fransk tjeneste, slaget ved Beachy Head i 1690 i hollandsk tjeneste, og slaget ved Barfleur og Kap la Hogue i 1692 i fransk tjeneste.

I 1697 blev Iver Huitfeldt forfremmet til kommandørkaptajn i den danske flåde, og da krigen med Sverige brød ud i 1700, blev han chef for orlogsskibet Prins Georg. I 1704 blev han kommandør, og ved Den store nordiske Krigs udbrud i 1709 blev han chef for orlogsskibet Prins Christian. Året efter blev han chef for orlogsskibet Dannebroke i flåden under Ulrik Christian Gyldenløves ledelse. Det var altså en meget erfaren officer, som førte Dannebroke i 1710.

Den 4. oktober 1710 lå Dannebroke med sine næsten 600 besætningsmedlemmer og 82 kanoner for anker i Køge Bugt sammen med størstedelen af den danske flåde. Flåden var løbet ind i en voldsom storm og var bagefter søgt ind i bugten. Pludselig dukkede den svenske flåde op under ledelse af admiral Wachtmeister. Den danske flåde var helt uforberedt og lå desuden uheldigt placeret inde i bugten, hvor den kunne lukkes inde. Huitfeldt lettede først anker og tvang den svenske flåde til at ændre kurs, hvilket gav de andre danske skibe tid til at komme under sejl. Dannebroke tog kampen op med svenskerne, men kom selv under heftig beskydning og brød i brand. I stedet for at trække sig tilbage og sejle Dannebroke længere ind mod land, lod Huitfeldt kaste anker og blev ved med at beskyde de svenske skibe med skibets kanoner. Ilden om bord kunne ikke bringes under kontrol, og da den til sidst nåede skibets krudtbeholdning, sprang Dannebroke i luften, og på nær ni mand omkom alle om bord.

Iver Huitfeldts lig drev senere i land i Køge Bugt. Det blev i første omgang bragt til Holmens Kirke, men siden transporteret til Norge, hvor Huitfeldt blev begravet i familiens kapel i Hudrum Kirke.

Helten Iver Huitfeldt

Da Iver Huitfeldts skib Dannebrog brød i brand, kunne han have valgt at trække sig ud af kampen. Han kunne have givet ordre til at sejle skibet tættere mod land, så branden bedre kunne være blevet bekæmpet, og skibets mandskab havde haft bedre mulighed for at komme af. Det ville dog have betydet en svækkelse af danskernes stilling i slaget samt en stor risiko for, at de andre skibe i den danske flåde også kunne være sat i brand eller være sprunget i luften sammen med Dannebrog. I stedet valgte Huitfeldt at beskytte flåden ved at kaste anker og ofre sit skib og sit mandskab. Huitfeldts indsats førte ikke til dansk sejr, men han afværgede den endnu større katastrofe, som det ville have været at miste flåden.

I 1700-tallet blev Huitfeldt ikke hyldet som den helt store søhelt, og forklaringen er dels, at hans indsats ikke førte til sejr, og dels at baggrunden for begivenhederne var en frygtelig fejlurdering fra dansk side, da man lod sig overraske i bugten.

I 1872 bevirkede en voldsom stormflod imidlertid, at kanoner og ankre fra Dannebrog blev hvirvlet op fra bunden af Køge Bugt. Det gav næring til ny interesse for krigen og for Iver Huitfeldts historie. Man havde det militære nederlag i 1864 i frisk erindring, så i stedet for en stor militær sejr hyldede man Huitfeldts "moraliske sejr" og offervillighed.

På Langelinje blev der i 1886 rejst en mindesøjle for Iver Huitfeldt og hans mandskab, som for størstedelens vedkommende var sponseret af Brygger Jacobsen. Søjlen har sejrgudinden på toppen, og som en del af monumentet indgår kanonkugler og kanonrør, som var blevet hentet op fra vraget af Dannebrog.

Monumentet minder om Berlins 'Siegessäule' fra 1873, som er pyntet med kanoner fra de tyske sejre, og som også har sejrgudinden på toppen.

I 1906 fik Køge også et monument over Iver Huitfeldt. Det var et fælles monument for Huitfeldt og Niels Juel, som var en 'rigtig søhelt', da han vandt Slaget i Køge Bugt mod svenskerne i 1677. Bag monumentet i Køge stod en komite, som var lykkedes med at indsamle penge til opførelsen blandt private. Monumentet blev udført som en obelisk i granit af billedhugger Jørgen Larsen.

I dag lægger Ivar Huitfeldt navn til en vej i Køge og til den nye skibsklasse af fregatter i det danske søværn - og et af skibene bærer desuden hans navn.

Søfolkene og begravelsen af dem

Af de mange hundrede søfolk og soldater, der døde ved Dannebrogens forlis, drev kun en lille del i land. På Herfølge Kirkegård ligger 4 matroser og 1 soldat begravet. På kirkegården i Vestergade i Køge blev 49 begravet, og på kirkegården ved Køge Kirke blev 1 kaptajn begravet. Resten af besætningen blev enten begravet på strandene, hvor de drev i land, eller ligger stadig nede i vraget af Dannebrog som skeletter!

I 2010 blev der afsløret en mindeplade over søfolkene i Køge, Vestergade. Indskriptionen lyder: "Til minde om de 600 søfolk, der omkom sammen med kommandør Iver Huitfeldt, da linjeskibet 'Dannebrog' under kamp med den svenske flåde sprang i luften i Køge Bugt den 4. oktober 1710. 49 af de omkomne ligger begravet her på Klosterkirkegården."

Den store nordiske Krigs slag

I moderne krige bliver der med stor præcision bombet fra fly, og der sendes raketter og missiler afsted, som rammer mål hundreder af kilometer væk. I dag mødes soldater sjældent ansigt ansigt. Den store nordiske Krig var derimod en 'gammeldags krig', hvor hærene stod overfor hinanden. Kanonerne på landjorden og på skibene havde begrænset præcision og rækkevidde, men ødelæggelserne var umiddelbart synlige. Til gengæld kunne det være en udfordring for hærenhederne at lokalisere hinanden, da hærene og flådeenhederne bevægede sig rundt hele tiden, og man ikke havde moderne sporingssystemer. Det var for eksempel problemet med slaget i Køge Bugt, hvor danskerne blev overrasket af svenskerne.

Den store nordiske Krig var en europæisk krig med flere lande som deltagere, og enorme hærenheder tørnede sammen med frygtelige tabstal til følge. I slaget ved Narva stod svenskerne og russerne over for hinanden med i alt 38.000 soldater. I slaget ved Poltava i det østlige Ukraine mødtes hærene igen med over 60.000 soldater, og over 11.000 faldt eller blev såret. I alt vurderer man, at der samlet set faldt over 200.000 i Den store nordiske Krig. Slaget ved Helsingborg i februar 1710 var det blodigste slag, som Danmark deltog i. Ved den lejlighed faldt 5.000 danske og 3.000 svenske soldater.

Selvom man slap levende fra kamphandlingerne, var mulighederne for at overleve dårlige, hvis man var blevet såret, da penicillinen endnu ikke var blevet opfundet til at bekæmpe infektioner med. Mange døde langt fra deres hjemegn, og de blev begravet på stedet. Officerer blev dog ofte transporteret hjem, ligesom det var tilfældet med Iver Huitfeldt.

Ulrik Christian Gyldenløve

Ulrik Christian Gyldenløve blev født i 1678 som uægte søn af Christian V og hans elskerinde Sophie Amalie Moth. Kongen og elskerinden havde en række børn, og de blev alle anerkendt som kongens børn. Børnene fik efternavnet Gyldenløve, og sønnerne fik titler som grever af Samsø. Ulrik Christian fik som en af de første i Danmark en egentlig uddannelse som søofficer, og blot 18 år gammel blev han udnævnt til admiral. Fire år efter blev han chef for hele flåden.

Under Slaget i Køge Bugt 1710 var Gyldenløve, som var kong Frederik IV's halvbror, chef for den danske Østersøflåde, og dermed også Huitfeldts chef. Gyldenløve overlevede slaget, men døde siden lige før krigsafslutningen i 1719.

Danmarkshistoriens helte

Ordet 'helt' kommer af det græske ord 'hero', som igen kommer fra sanskrit og betyder 'at beskytte'. En helt beskytter andre ved at gøre noget ekstraordinært og udføre store bedrifter - f. eks. sætte sit liv på spil for andre. Man kan altså ikke bare være helt for sig selv. En helt er man i relation til andre. Idoler er forbilleder, men de er ikke helte, da de som regel ikke foretager sig noget heltedigt og ikke risikerer noget for andre.

1600-1700-tallet var de store nationale krige tid. De danske og svenske hære stødte gang på gang sammen, og tidens helte var naturligt nok soldater: Gøngehøvdingen, Niels Juel, Tordenskjold og Iver Huitfeldt. Den store nordiske Krig var den sidste store krig mellem Danmark og Sverige.

Det store nederlag i 1864 knuste for altid Danmarks stormagtsdrømme. Selvom mange soldater givetvis udførte heroiske gerninger, har deres minde ikke rigtig overlevet. TV-serien '1864' fokuserede da heller ikke på heltene, men viste i stedet krigen fra dens blodige og tåbelige side.

Under 2. verdenskrig var Danmark besat, og kun en meget lille del af den danske hær kom i aktion den allerførste besættelsesdag, som skildres i filmen '9. april'. De nationale helte fra den periode er derfor frihedskæmpere som Flammen og Citronen og Hvidstengruppen.

Litteratur: Lyngby, Mentz, Nørby, Seerup: Danmarks største Søhelte, 2010.

Forslag til arbejdsspørgsmål

- 1 Synes du, Iver Huitfeldt var en helt?
- 2 Hvad ville du have gjort i Huitfeldts sted d. 4. oktober?
- 3 Er man en helt, når man ikke bare ofrer sit eget, men også andres liv?
- 4 Hvilke helte har vi i dag?
- 5 Hvem er din helt - eller dit forbillede - og hvorfor?
- 6 Har du selv engang gjort noget rigtig modigt?